

ПОРТРЕТНА ГАЛЕРЕЯ

ВНЕСОК ВІКТОРА УЖЧЕНКА В УКРАЇНСЬКУ ЛІНГВОДИДАКТИКУ

Олена ГОРОШКІНА

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник

відділу навчання української мови та літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Перейти Рубікон і за болю межею.

Де земний часовир вже смиренно затих,

до прийдешніх світань доторкнутись душею

І осянням слова зійти до живих

(Оксана Тебешевська).

Віктор Дмитрович Ужченко (1935-2010) – відомий мовознавець, автор численних розвідок з фразеології української мови, засновник луганської фразеологічної школи.

Основні інтереси вченого були сконцентровані в царині східнослов'янської фразеології, ареального говіркового матеріалу. Його праці стали помітним внеском у фразеологічні дослідження, про що свідчить оцінка відомих мовознавців. На думку В. Калашника, «Віктор Дмитрович був не тільки чесним і самовідданим служителем обраної музи, але й творцем свого, ужченківського напрямку, засновником луганської школи етнолінгвістичних та ареальних студій, спрямованих на пізнання глибин скарбниці народної мудрості, і зроблене ним, його учнями та послідовниками в цій царині, стало важливим набутком новітнього українського мовознавства й славістики загалом» [1, с. 29]. Високо оцінив праці В.Д. Ужченка відомий

мовознавець В. Мокієнко, назвавши їх «вагомим внеском у порівняльно-історичне дослідження слов'янської фразеологічної системи» [3]

Помітним є внесок дослідника й у вітчизняну лінгводидактику. Опрацювання праць Віктора Ужченко уможливило виокремлення кілька напрямів дослідження в галузі лінгводидактики: розроблення ефективної методики навчання фразеології на уроках української мови та в процесі в позакласної роботи; підготовка методичного забезпечення з української мови для школи та з лінгвістичних дисциплін у закладах вищої освіти; узагальнення й поширення кращого педагогічного досвіду.

Вікторові Ужченку належить значна роль у розробленні актуальних питань методики навчання фразеології в школі. Його посібник для вчителів «Вивчення фразеології в середній школі» (К., 1988) й нині використовують студенти, які опановують методику, учителі-словесники під час проведення уроків з фразеології, а також позакласних заходів. В основу посібника, як зазначає автор, лягла цілеспрямована багаторічна робота автора над використанням фразеології в середній школі на Ворошиловградщині» [4, с 4]. Слова відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського «Потрібно на кожному уроці записувати по два-три нових фразеологічних звороти, які б збагачували мову школярів» Віктор Дмитрович розумів буквально. Він сверджував, що усталених висловів можна вводити під час уроку й більше, але за умови вмілого, не штучного їх нагромадження.

Відомо, що учні відчують труднощі в тлумаченні фразеологічних зворотів, тож допомогти їм опанувати фразеологічне багатство української мови і вправно послуговуватися ним допоможе посібник Віктора Дмитровича Ужченка. Книжка містить цікаві матеріали для розосередженого введення фразеологізмів під час навчання української мови. Автор через фразеологізми показує звичаї, традиції наших пращурів, події сивої давнини й сучасні.

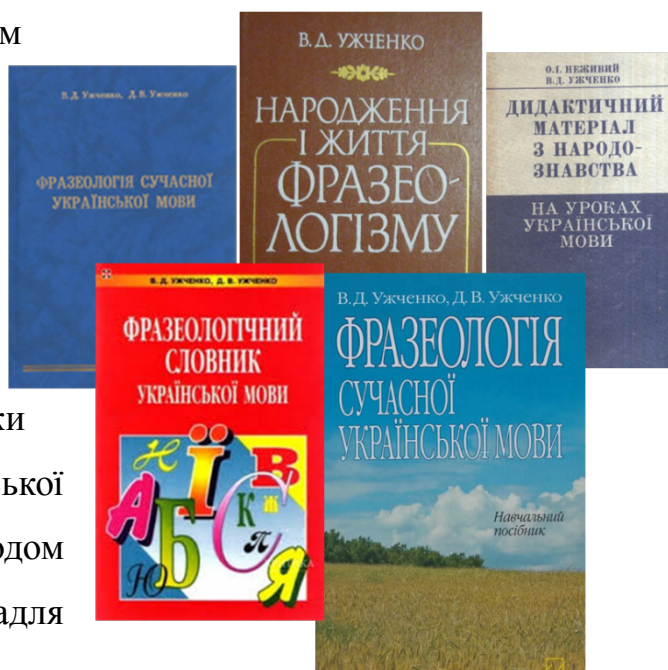
Вправи й завдання, розміщені в книжці, спрямовані на розвиток фразеологічного мислення й мовлення учнів, на вироблення навичок аналізу фразеологічних одиниць у різних контекстах. Відрізняються оригінальністю

матеріали для позакласної роботи з фразеології, зокрема для засідань мовних гуртків, фразеологічних конкурсів, мовних вечорів, як-от «Бабине літо».

Вагомим здобутком у царині лінгводидактики став «Фразеологічний словник української мови» (автори: В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко) призначений для широкого кола читачів, передусім учнів. Очевидно, саме цим і зумовлено певні обмеження в доборі фразеологізмів та їхніх форм, а також розробленні статей. Автори зафіксували лише найуживаніші варіанти й значення, стисло подали їхню граматичну й стилістичну характеристику; в окремих статтях запропоновано стисле (аж скорочене) тлумачення; функціонування фразеологізмів ілюстровано однією цитатою. Водночас зазначимо, що історичні, етимологічні та культурно-етнічні коментарі подано розлого. Означений словник містить близько 2500 виразів, що допомагають збагачувати мовлення учнів фразеологізмами.

Ще одним важливим напрямом діяльності Віктора Ужченка була підготовка методичного забезпечення для учнів і вчителів шкіл, студентів і викладачів вишів, що репрезентована збірниками диктантів і дидактичних матеріалів для учнів загальноосвітніх шкіл; посібниками для абітурієнтів, збірниками вправ для студентів-філологів.

Витримав випробування часом збірник дидактичних матеріалів народознавчого характеру, підготовлений у співавторстві з О. Неживим [2]. Можна стверджувати, що цей методичний посібник ішов попереду часу, оскільки лише згодом до програм з української мови було введено українознавчу (згодом соціокультурну) змістову лінію задля формування в учнів українознавчих знань.

В.Д.Ужченко є розробником збірників диктантів, переказів, вправ і завдань з української мови.

У 2002 році вийшла друком книжка Віктора й Дмитра Ужченків «Українська мова: На допомогу абітурієнту», де в зручній для повторення формі концентровано подано теоретичний та практичний матеріал з усіх розділів курсу української мови. Її відразу високо оцінили вчителі й абітурієнти.

Відзначаємо зручність користування книжкою, оскільки кожна тема, крім теоретичних відомостей, містить систему тренувальних вправ, основні екзаменаційні запитання (для самоконтролю), завдання на виконання мовного розбору та цікаві для молоді тексти для переказів і диктантів.

Сьогодні важко перерахувати всі методичні посібники В. Ужченка. Основне їх призначення – допомогти учням, студентам глибоко опанувати українську мову.

З ініціативи Віктора Дмитровича на кафедрі української мови ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» 2002 року було започатковано щорічне проведення регіональної конференції «Образне слово Луганщини», яка щовесни збирає науковців, учителів, студентів, учнів – усіх, хто любить і шанує рідне слово. Під час конференцій організуються виставки, відбуваються презентації методичної літератури, творчих лабораторій учителів. Це дає змогу поєднати досягнення педагогічної й методичної науки з практикою викладання української мови в школі.

Нині це меморіальна конференція, якій присвоєно ім'я її організатора. На жаль, нині року вона відбувається не в Луганську, де жив і працював Віктор Ужченко, а в Старобільську, куди було 2014 року евакуйовано славетний виш, який має понад 90-річну історію.

Сьогодні справи Вчителя продовжують його учні. Означені Віктором Дмитровичем мовознавчі актуалітети набувають нового осмислення в їхній дослідницькій діяльності.

Лінгводидактичні знахідки науковця стали підґрунтям для подальшого розвитку методики навчання фразеології в закладах середньої та вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Калашник В.С. Фразеологічна школа професора Віктора Ужченка в українському мовознавстві кінця ХХ- початку ХХІ ст. Лінгвістика. 2013. № 1 (28). С.29–36.
2. Неживий О.І., Ужченко В.Д. Дидактичний матеріал з народознавства. Посібник для вчителя. Київ: Освіта, 1993. 287 с.
3. Служитель фразеологічної музи : зб. наук. статей. Луганськ: Альма-матер, 2006. 237 с.
4. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. Київ, 1988. 278 с.
5. Ужченко В.Д. , Ужченко Д.В. «Фразеологічний словник української мови». Київ, 1998. 224 с.

Transliterated

1. Kalashnyk V.S. Frazeolohichna shkola profesora Viktora Uzhchenka v ukrainskomu movoznavstvi kintsia KhKh- pochatku KhKhI st. Linhvistyka. 2013. № 1 (28). S.29–36.
2. Nezhyvyi O.I., Uzhchenko V.D. Dydaktychnyi material z narodoznavstva. Posibnyk dlia vchytelia. Kyiv: Osvita, 1993. 287 s.
3. Sluzhytel frazeolohichnoi muzy : zb. nauk. statei. Luhansk: Alma-mater, 2006. 237 s.
4. Uzhchenko V.D. Narodzhennia i zhyttia frazeolohizmu. Kyiv, 1988. 278 s.
5. Uzhchenko V.D. , Uzhchenko D.V. «Frazeolohichni slovnyk ukrainskoi movy». Kyiv, 1998. 224 s.